

Başlangıçtan Günümüze NATO Sorunsalı “Madalyonun İki Yüzü”

Haktan BİRSEL*

ÖZET

Soğuk savaş döneminin çift kutuplu güç mücadelesi stratejilerine göre kurulan ve misyonları bu mücadelenin gereklerini yerine getirmeye yönelik olarak belirlenen NATO, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile yeni misyonlar yüklenmek zorunda kalmıştır. Soğuk Savaş sonrasında SSCB ardılı bölgelerde ortaya çıkan etnik sorunlar, bölgesel çatışmalar ve nükleer ve konvansiyonel silahların kontrol altına alınması ile uluslar arası terörizm gibi problemler, NATO misyonlarının belirleyicisi olmuştur.

Doğal olarak da bu misyonlar NATO'nun görev alanlarını genişletmiş, eski yapısının değişmesine neden olmuştur. Bu kapsamda NATO birimleri 1992 yılından itibaren Balkanlardan Aden Körfezine, Afrika'dan Afganistan'a geniş bir bölgede insani yardımdan bunalım yönetimine kadar geniş bir yelpazede görev yapmaya başlamıştır. Bu görevlerin üstlenilmesine paralel olarak da NATO hem üyeleri hem de NATO dışı devletler tarafından görevlerde elde edilen başarı seviyeleri, kullanım şekilleri ve gücü konusunda eleştirilmeye başlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: NATO, Afganistan, Bosna Hersek, terörizm, nükleer silahlar

Problematical Of NATO From Begin To Day: Both Side Of The Coin

ABSTRACT

Established according to the strategies of double-pole power struggle of the Cold War period, and the missions of NATO set forth for the struggle to meet the requirements, NATO had to be installed with the new missions the Cold War's end. The regions of the Soviet Union's successor after the Cold War arising ethnic problems, regional conflicts, and it have been determinant of the NATO missions such as problems the control of nuclear and conventional weapons with international terrorism.

Naturally, these missions has expanded in the areas of NATO's mission, it has resulted in changes the old structure. In this context, the NATO units began to serve wide range of humanitarian assistance to the management of the crisis from the Balkans to Gulf of Aden, from Africa to Afghanistan in an area large enough since 1992. The NATO, adoption of these tasks in parallel, is started criticism about served success levels, usage patterns and power of NATO by both members of NATO and non-NATO states.

Keywords: NATO, Afghanistan, Bosnia and Herzegovina, terrorism, nuclear weapons

* Dr., Orta Asya Araştırmaları Uzmanı ve Cumhuriyet Tarihi Doktoru.

Giriş

NATO oluşumu, Soğuk Savaş Dönemi Batı Stratejilerinin uygulanabilirliğinin sağlanması amacıyla 1949 yılında ortaya çıkmış ve ABD kaynakları ile işlevsel hale getirilmiş bir yapıdır. Kuruluşunun ana amacı da bu dönemin siyasi atmosferine özgüdür. “Üye devletlerin özgürlüklerinin ve güvenliklerinin sağlanması.”¹ Bu kapsamda Sovyet yayılmacılığının en önemli tehdit ve bu yayılmacılığın engellenmesi en önemli görev algılandığı Soğuk Savaş döneminin iki kutuplu jeopolitiğinde mücadele edilmiş ve stratejiler bu maksada hizmet edecek şekilde belirlenmiş, güç dengelerinde askeri ve siyasi seviyelerin tespiti bu hedefe göre şekillenmiştir.²

Soğuk Savaş döneminin SSCB’nin dağılması ile sona ermesi ve buna bağlı olarak komünist tehdidin ortadan kalkması, başlangıçta Batı’da daha güvenli bir hayatın başlayacağı gibi anlaşılabilir da durumun böyle olmadığı ve düzenli bir ivmeye sahip olan tehdit algılamasının asimetrik bir konjonktüre kaydığı kısa bir süre içinde anlaşılabilir.

Yeni dönem özellikle Sovyet ardılı toprakların ve halklarının Batı dünyasına dâhil edilmesine imkân veren genişleme süreçleri ile tanımlanmaktadır. Bu anlamda alt yapısı AET, AGİT ve AK gibi siyasi ve ekonomik oluşumlarla hazır olan Batı Avrupa, bu süreçlere öncelik etmiş ve AB’nin genişlemesine paralel çalışmalar aynı coğrafyaya yönelerek NATO içinde başlatılmıştır. Bu kapsamda NATO politikalarındaki değişim iki alanda kendisini göstermiştir. İlki, bünyesine daha fazla ülkeyi dâhil ederek kıtasal güç formundan dünya gücü haline dönüşmesidir. İkincisi ise, Sovyet tehdidine göre oluşturulan askeri, siyasi yapının ve bu bağlamda yapılan planların yenilenmesi ve ortaya çıkan yeni jeopolitik yapıya göre yeniden tasarlanması gerekliliğidir.

Dolayısıyla yeni yaklaşımlar ile ortaya çıkan düşünceler ışığında NATO, işlevsellik anlamında yeniden gözden geçirilmiş, görevleri, kullanım amaçları ve bu amaçlara hizmet edecek askeri teşkillerin yenilenmesi kapsamında önemli gelişmeleri ve düşünceleri içerecek şekilde yeni bir yapıya ulaştırılmıştır.

Bunun yanı sıra, Soğuk Savaş sonrası üstlenilen yeni misyon, NATO ülkelerine büyük çaplı mali külfet ve aynı zamanda görev alanlarındaki tehdit unsurlarının kendi topraklarına taşınması sorununu da beraberinde getirmiştir. Bu nedenle, günümüzde NATO, geleceğe dönük planlamalardan ziyade 1990 sonrası yeni misyon ve yeni görev alanları ile ilgili tartışılan bir organizasyon haline dönüşmüştür.

Bu açıdan konuya yaklaşıldığında günümüzde NATO’ya üç alanda eleştiri getirildiği görülmektedir. Bunlardan ilki, NATO’nun asker ve silah sistemleri açısından esas destekleyicisinin ABD olmasıdır.³ Dolayısıyla özellikle 2001 yılından sonra yapılan

¹ Gülnur Aybet, NATO’s Developing Role In Collective Security, *Journal Of International Affairs*, March-May 1999, Vol. 4, Nu. 1, Ankara.

² “Örneğin 1950-1960 yılları arasında ABD ve SSCB karşılıklı olarak kimyasal saldırı füze sistem ve silahları üzerine yoğunlaşmışlar ve iki kutuplu dünyaya kimyasal silah tehdidini getirmişlerdir. Bunun doğal sonucu olarak da NATO üyesi devletler aynı tehdidin birer parçası olmuştur.” Jonathan B. Tucker, *The Proliferation Of Chemical And Biological Weapons: Past, Present And Future*, “*Defence Against Weapons Of Mass Destruction Terrorism*”, Ed. Osman Aytaç, Mustafa Kibaroğlu, NATO Science for Peace And Security Series, Vol. 56, IOS Pres, Ankara, 2008, s. 44.

³ “1950 yılından itibaren NATO’nun Avrupalı üyelerinin ana düşüncesi, SSCB’ye karşı asker ve silah gücünün fiziki ve mali kaynağının esas destekçisinin ABD olması yönündedir. Avrupa’da esas düşünce bütün kaynakların savaş sonrasında ekonomik büyümeye ayrılması yönünde olmuştur.” Nejat Doğan, “NATO’nun Örgütsel Değişimi,

müdahaleler NATO devletlerinin ortak kararından ziyade ABD'nin projeleri doğrultusunda icra edildiği öne sürülmektedir. Böylece ortak barış operasyonlarının sonuçları da barış ortamının oluşturulması yerine ABD çıkarlarına daha çok fayda getirdiği düşünülmektedir.

İkincisi, Soğuk Savaş sonrasında üstlenilen yeni misyon gereği ABD destekli de olsa dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen/gelecek olaylara müdahale etme yeteneğinin NATO'ya kazandırılmasında yatmaktadır. Başlangıçta Sovyet tehdidine karşı öncelikle Batı Avrupa'yı korumayı hedefleyerek kurulan NATO, artık dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen olaylara da müdahale edecek duruma getirilmiştir. Bu yeni bir süreci başlatmıştır. Yani bu tür müdahaleler NATO ülkelerini de riske sokmaya başlamış ve bu devletler iç güvenliklerine daha fazla kaynak ayırmaya zorlanmışlardır. Bu durum da NATO ülkelerini rahatsız etmeye ve yeni misyonun dış tehditlerin kendi topraklarına taşınacağı düşüncesini getirdi.

Üçüncü eleştiri noktası mali alanlarda yapılmaya başlandı.⁴ Çünkü NATO'nun kuruluş amacı olan Sovyet tehdidi ortadan kalkınca, Batı Avrupa'da risk de kalmamıştı. Fakat yeni misyon küçük ekonomili ülkelere büyük külfetler getirdi. Dolayısıyla “*tehdit yoksa NATO'ya ihtiyaç yok*” mantığı çıkış noktası yapılarak NATO'nun varlığı/öncelikleri tartışılmaya başlandı. Bunun yanı sıra NATO'yu dünya gücü yapmak ve kendi çıkarları doğrultusunda bu gücü ve kaynaklarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak isteyen ABD, özellikle Orta Asya'ya yöneldiğinde eleştiriler ve problem sahaları daha da büyümeye başladı. Bu kapsamda iki alanda problem sahası görülüyordu. Birincisi, NATO'ya karşı Çin ve Rusya Federasyonu(RF) önderliğinde Şanghay İşbirliği Örgütü gibi kıtasal güçler de NATO benzeri örgütlenmeye gitmeleri, ikincisi ise Avrasya'nın doğusunda ve güneydoğusunda yer alan devletlerin nükleer kapasitesinin önemli bir tehdit olarak ortaya çıkmaya başlamasıydı. Bu gelişmeler sonucunda da NATO'nun gücü ve yeni misyona göre işlevselliği yeniden tartışılmaya başlandı.

Dolayısıyla bu makalenin amacı; ortaya çıkan bu sorunlar ve tartışma alanlarının ışığında NATO'nun Soğuk Savaş sonrası üstlendiği misyona göre icra edilen operasyonların başarı seviyelerini ortaya koymak ve günümüzde NATO'nun yeni güvenlik konseptinin faydalı olup olamayacağını değerlendirmek ve NATO'nun verimli kullanılmasına engel teşkil eden konuları sıralayarak çözüm yollarının neler olacağını ortaya koymaktır.

NATO'nun Yeni Misyonu ve Kavramsal Çerçevesi

1949 yılında ABD, Kanada, Belçika, Danimarka, Fransa, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Hollanda, Portekiz ve İngiltere ile kurulan ve 1952 yılında Türkiye ve Yunanistan'ı alarak Akdeniz'e kadar genişleme imkânı bulan NATO, 1955 yılında Almanya ve 1982 yılında İspanya ile Soğuk Savaş döneminin en geniş sınırlarına ulaşmıştır.⁵

1949-1999: Kuzey Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne”, Ankara Üniversitesi, *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt. 60, Sayı. 3, Ankara, 2005, s. 71.

⁴ Philippe Leymarie, “Ou'est Passé L'Europe De la Defence”, <http://blog.mondediplo.net/2009-06-06-Ou-est-passee-l-Europe-de-la-defense>. 6 Ocak 2012.

⁵ Ömer İlhan Akipek, “NATO Kuvvetleri Sözleşmesine Göre Vazife Kavramı ve Türkiye'deki Tatbikatı”, Ankara Üniversitesi *Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 24, Sayı. 1, 1967, s. 9.

Kuruluş amacı, Sovyet yayılcılığına karşı Batı Devletlerinin demokratik özgürlüklerinin korunması ve kitle imha silahları kapsamında kimyasal, biyolojik ve nükleer silah tehditlerine karşı güvenliklerinin sağlanması olarak belirlenen NATO organizasyonunun komünist bloğun izin verdiği ölçülerde genişlemesi, genel olarak bu organizasyonun ileriki dönemlerde de “Açık Kapılar Politikası” olarak ifade edilen genişleme politikalarını uluslar arası siyasi ortam müsaade ettiği sürece uygulayacağı en önemli göstergesi olmuştur.⁶ Dolayısıyla genişleme her defasında politikaların yenilenmesi ve genişlemenin getirdiği yeni yapılanmaya göre savunma algılamalarının da geliştirilmesi ihtiyacını doğurmuştur. Çünkü her genişleme ile ortaya çıkan güç bileşenlerinin değişmesi sonucunda, iki kutuplu dünyanın diğer kutbunu oluşturan SSCB’yi, yeni oluşumlara karşı aktif tedbirler almaya yöneltmiştir.⁷

Bu açıdan bakıldığında NATO’nun örgütsel gelişimi dört safhada gerçekleştiği söylenebilir. Bunlar, “Aşırı Gerginlik Dönemi (1949-1962)”, “Görece Yumuşama Dönemi (1963-1969)”, “Statükonun Korunması Dönemi (1970-1984)”, “Yeniden Yapılanma Dönemi (1985-1999)’dir.⁸ Özellikle son dönemin safhalara ayrılması özellik arz etmektedir. Bu safhalar, SSCB’nin dağılması, NATO’nun kendisine yeni misyon belirlemesi, Avrupa Birliği (AB)’nin kurulmasıyla eş zamanlı olarak Doğu Avrupa ve Balkanlar’da ortaya çıkan devletlerin NATO’ya dahil edilme çalışmaları ve kıtasal ölçekli terör, mikro milliyetçilik çatışmaları, Sovyet ardılı konvansiyonel ve nükleer silahların kontrol altına alınması, enerji kaynaklarının kontrolü ve dünyada meydana gelen demokratik yapılara zarar verici olaylara müdahale yeteneğinin kazanılması şeklinde sıralanabilir.

Ortaya konulan sorunlar çerçevesinde NATO’da en önemli görevin Doğu Avrupa’yı ve Balkanları içine alacak şekilde Avrupa kıtasında sabit ve güçlü bir barış ortamının teşkili ile üye ülkelerin dünya ölçekli tehditler karşısında güvenliklerinin sağlanması olduğu fikir birliğine varılmıştır.⁹ Bu noktadan hareketle de küresel ölçekli asimetric tehditler tanımlaması getirilerek 1990 yılının ortalarında yeni algılamaya yönelik toplantılar yapılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda “Yeni Avrupa İçin Paris Şartı” imzalanarak Atlantik’ten Ural’lara kadar geniş bir coğrafyada silahların indirgenmesi ve kontrol altına alınması hedeflenmiştir.¹⁰

1991 yılında ise yeni misyonu ortaya çıkaracak olan NATO’nun Roma zirvesi yapılmış ve bu toplantıda asimetric tehditlere karşı konulması anlamına gelen “Yeni Stratejik Kavram” açıklanmış ve yeni adımlar atılmaya başlanılmıştır. Bu çerçevede yeni strateji, diyalog, işbirliği ve ortak savunma üçlü yaklaşımı ile temellendirilirken fiziki yapı, esnek, süratli ve çok uluslu forma sokulmuş ve stratejinin esasları, çatışma önlenmesi, bunalım yönetimi demokratik yapıları hedef alan tehditlerin bertaraf

⁶ “Politikamızın temelinde yer alan esas, ittifakın, üye ülkelerle aynı değerleri paylaşan bütün devletlere açık olduğudur.” NATO 2010 Stratejik Konsept Değerlendirmesi, <http://busam.babesehir.edu.tr/rapordosya/NATO.pdf>, s. 29, 04. Ocak. 2012.

⁷ Türkkaya Ataöv, “Marshall Planından NATO’nun Kuruluşuna Kadar Soğuk Harp”, Ankara Üniversitesi *Siyasal Bilgiler Dergisi*, Cilt. 23, Sayı. 3, 1968, s. 275.

⁸ Doğan, *a.g.m.*, s. 70.

⁹ Javier Solana, “NATO In The Twenty-First Century”, *Journale Of International Affairs*, March-May 1999, Vol. 4, Nu. 1, s. 3.

¹⁰ Melda Sur, “Paris Şartı’nda İnsan Hakları”, Ankara Üniversitesi *Siyasal Bilgiler Dergisi*, Cilt. 47, Sayı. 3, 1991, s. 299.

edilmesi şeklinde ortaya konulmuştur.¹¹ Bu yeni yaklaşım genel anlamda NATO belgelerine “*kontROLSÜZ devlet yönetimlerine karşı sivil balkan korunması*” olarak geçmiştir.

Açık Kapılar Politikasının gerçek anlamda teoriden uygulama alanına indirilmesi ancak SSCB'nin dağılmasından sonra gerçekleşmiştir. AB'nin genişleme politikalarına paralel olarak uygulamaya geçirilen yeni yapılanma faaliyetleri çerçevesinde üç eski Sovyet uydusu olan Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti 1999'da, Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya 2004 yılında, Arnavutluk ve Hırvatistan 2008 yılında NATO'ya dahil olarak, siyasi ve askeri organizasyon özelliği kapsamında NATO, 28 devletli bir ittifaka dönüşmüştür.¹²

Stratejik anlamda 28 ülkeyi bünyesine alan NATO'nun ilgi alanının da bu büyüme paralelinde değişime uğradığını söylemek mümkündür. Öncelikle sadece Türkiye ile Karadeniz bağlantısı olan NATO'nun büyüme sonrasında Bulgaristan ve Romanya ile Karadeniz'in batısında konuşlanma imkânı bulması ve RF için Doğu Avrupa'da önemli bir bağlantı noktası oluşturan Ukrayna ile direk olarak siyasi ve askeri ilişkiler geliştirmesi NATO için önemli bir kazanç olmuştur.

1995 yılından itibaren NATO'nun dikkati Balkanlara yönelmiş ve icra edilen operasyonlar sonucunda halen %100 barış ortamı sağlanamamış olsa da Balkanlar ve Balkanlar üzerinden Adriyatik denizinin kontrol edilmesi sağlanmıştır. Bunun yanı sıra, bu tarihten itibaren ABD'nin enerji kaynakları mücadelesi kapsamında Güney Kafkasya'da ve Orta Asya'da GUAM, SANTRAZBAT gibi çok uluslu faaliyetler yürütülmüş ve bu faaliyetlerde NATO güçleri kullanılmıştır.¹³

Böylece NATO- Gürcistan ve Azerbaycan ilişkilerinin de gelişme fırsatı ortaya çıkmıştır. Özellikle 2001 yılında ABD'de gerçekleşen terör olayları sonrasında Afganistan harekâtı gerçekleşmiştir.¹⁴ Bu harekât başlangıçtan itibaren değişik safhalarda NATO tarafından desteklenmiş ve NATO'ya iki özellik kazandırılmıştır. Bunlardan ilki, NATO 28 ülkeli etkili bir ittifak niteliğini ortaya koyma ve çok uluslu gücünü değişik coğrafyalarda kullanma ve stratejilerini geliştirme imkânı bulmuştur. İkincisi ise, değişik bölgelerde kullanım şekilleri ve gücün büyüklüğüne yönelik çalışmalar yapılmış ve değişik tehditlere karşı hareket tarzları geliştirilmeye çalışılmıştır.

Bu faaliyetlerden de anlaşılacağı gibi Soğuk Savaş sonrasında NATO, kendisine kavramsal çerçevede iki misyon edinmiştir. Bunlar, daha fazla ülke ile genişleme ve dünyanın ihtiyaç duyulan bölgelerinde operasyonel faaliyetlerde bulunarak olaylara müdahale etmektir. Bu noktaya geliş süreci önemlidir. SSCB'nin dağılmasının ardından dünya, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni bir kırılma noktası yaşamıştır. Nükleer ve uzun menzilli silahların oluşturduğu tehditler, mikro milliyetçilik rüzgârı ile başlayan etnik tabanlı bölgesel çatışmalar, Orta Doğu'da ve Afganistan'da ortaya çıkan radikalizm ve terörizm, NATO'ya yeni misyonuna uygun müdahale içerikli görev yapma ortamını sağlamıştır.

¹¹ Gülnur Aybet, “NATO's New Missions”, *Journale Of International Affairs*, March-May 1999, Vol. 4, Nu. 1, s. 5.

¹² Aybet, *a.g.m.*, s. 7.

¹³ Utku Yapıcı, *Küresel Süreçte Türk dış politikasının Yeni Açılımları, Orta Asya ve Kafkasya*, IQ Yayınları, İstanbul, 2004, s. 100.

¹⁴ Bruce George, “NATO, OSCE, And Regional Security Issues In Central Asia And The Caucasus”, *Journale Of International Affairs*, December 1997-February 1998, Vol. 4, Nu. 1, s. 5.

Yeni stratejik yaklaşımlar çerçevesinde 1990 yılı sonrasında NATO'nun dikkati, Balkanlardaki bölgesel çatışmalara, bu çatışmalarda hayatlarını kaybeden yüzlerce sivil ve burada yaşayan halkın yaşam garantilerinin sağlanmasına yönelmiştir. Bu çerçevede 1991 yılında NATO yeni konseptini deneme fırsatı bulmuş ve eski Yugoslav topraklarında Sırp ayrılıkçıların başlattığı etnik tabanlı çatışmaların durdurulması için hava operasyonları yapılmış, 1995 yılından itibaren ise, BM'de alınan kararlara eşgüdümlü olarak “Horse Zone” olarak isimlendirilen ve amacı sivil halkın güvenliğinin sağlanması ve barış ortamının gerçekleştirilmesi olarak belirlenen operasyona başlanmıştır.¹⁵

Başlangıçta NATO güçlerinin oluşturduğu IFOR muharebe grubu ile yürütülen operasyon 1996 yılında NATO ülkelerinin dışındaki ülkelerin verdiği destek ile genişlemiş ve 43 ülkeli bir uluslar arası operasyona dönüştürülmüştür. Daha sonra da operasyon barışın yerleşmesi amacıyla güden SFOR oluşumuna yerini bırakmıştır. Horse Zone görevi 2004 yılına kadar devam etmiş ve sorumluluklar AB kontrolündeki siyasi ağırlıklı birimlere bırakılmıştır.

1999 yılına gelindiğinde yeni stratejik kavramın öngördüğü misyonun yerine getirilmesinde ve üye ülkelerin verdiği desteğin ölçüsünün görülmesinde NATO'nun önüne ikinci bir fırsat çıkmıştır. 1998 yılının ortalarında başlayan ve sivil halkın yaşamlarını tehdit eder hale gelen Sırbistan-Kosova Kurtuluş Ordusu arasındaki Sırp-Arnavut çatışmaları, Kosova'da sıkıntılı bir sürecin başlamasına neden olmuştur. 1999 yılının sonlarına gelindiğinde çatışmaların sivil halkın katledilmesine dönüşeceğinden korkulması üzerine, BM kararı beklenmeden NATO tarafından iki yönlü karar alınmıştır. Bunlardan birincisi NATO bağlı ülkelerden oluşturulacak bir hava birimi ile ağır silahların imhası ve hava sahası kontrolünün yapılmasıydı. Yaklaşık olarak 77 gün süren hava harekâtı ile istenilen amaca ulaşıldığı NATO yetkilileri tarafından açıklanmıştır.¹⁶ İkincisi ise, NATO barış gücünün teşkilidir. NATO tarafından oluşturulan ve KFOR olarak isimlendirilen unsur 50.000 kişiden teşkil edildi.¹⁷ BM yaklaşımına göre KFOR, NATO'nun temsilcisi olarak hem askeri hem de siyasi, politik bir misyon yüklenmesi gerekiyordu.¹⁸ Bu çerçevede çatışmaların durdurulması, ağır silahların kullanımının engellenmesi, karşıt güçler arasındaki anlaşmazlıkların çözülebilmesi için uzun bir dönem çalışıldı. Bu çabalar sonucunda elde edilen bölgesel barış sonucunda BM'in 1244 sayılı kararı gereği 2008 yılında göreve son verildi ve 2011 yılında KFOR görev alanı daraltılarak personel sayısı 5000 kişi ile sınırlandırıldı.¹⁹

Aynı dönemler içinde NATO, Balkanlarda üçüncü harekâtını da icra etmiştir. 2001 yılının ortalarında Arnavut ayrılıkçıların Makedonya'da başlattıkları bölgesel saldırılara karşı tedbir almak gerekmiş ve NATO tarafından teşkil edilen 3500 kişilik kuvvet ile 30 gün süreli operasyon yapılmıştır. Daha sonra da görev AB birimlerine devredilmiştir.

¹⁵ Gülnur Aybet, *NATO's Developing...*, s. 5.

¹⁶ “Planlanan operasyona ABD, Fransız, İngiltere, İtalya ve Almanya asker desteği vermiş ve 900 uçak ile 30 civarında gemi ve denizaltı kullanılmıştır. Hava Harekâtına 13 NATO ülkesi iştirak etmiştir.”, “Kosova 1999, Force Allié”, <http://www.monde-diplomatique.fr/mav/120/A/46991>, 7 Ocak 2012.

¹⁷ <http://www.nato.int/kfor/docu/docs/pdf/mta.pdf>, 5 Ocak 2012.

¹⁸ http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm, 5. Ocak 2012.

¹⁹ Aybet, *NATO's Developing...*, s. 28.

Bu çerçevede NATO tarafından gerek üyeler ve gerekse üye olmayan ülkeler ile Balkan coğrafyasında Bosna-Hersek, Kosova ve Makedonya üçgeninde kara ve hava operasyonları ile siyasi faaliyetler yürütülmeye çalışılmıştır. Bu faaliyetlerin temel dayanak noktası, NATO'nun yeni misyonunu işaret eden yeni stratejik kavramın içinde yer alan açık kapılar politikası ile dünyanın herhangi bir yerinde özellikle sivil halkların katledilmesine dönüşebilecek olayların engellenmesi düşüncesi olmuştur.

2001 yılında ABD'de meydana gelen terör saldırısı ABD'yi geniş çaplı operasyonlar kararı almasına neden olmuştur. Bu gelişme NATO'yu da hareketlendirmiş ve 1952 yılında Kore savaşından sonra ilk defa NATO'nun Avrupa dışında operasyonlar icra etmesinin başlangıcını teşkil etmiştir. Bu kapsamda “*Active Endeavour*” operasyonu ile NATO deniz gücü, Akdeniz'de terörist faaliyetlerinin engellenmesi, deniz gözetlemesi ve güvenlik tedbirlerinin alınması amacıyla 2004 yılına kadar sürdürülmüştür.²⁰ Benzer şekilde 2008 yılında baş gösteren Aden Körfezi merkezli korsanlık faaliyetleri için de BM çağrısı ile anti korsanlık operasyonları düzenlenmiştir. Aynı dönemler içinde Hint Okyanusu'nda ortaya çıkan benzer korsanlık olaylarına da müdahale edilmiştir. Bu operasyonlara NATO üyesi olmayan devletler de destek vermiştir.²¹

2001 yılından itibaren ABD'nin faaliyetlerine paralel olarak NATO'nun yeni stratejik kavramının teorik yapısı, dünyanın çeşitli bölgelerinde uygulama alanı bulmaya başlamıştır. Bu görev alanlarından günümüze de yansiyacak şekilde NATO misyonunu ortaya koyan en önemli görev Afganistan'da yürütülmektedir.²² Bu çerçevede NATO, ABD'nin Afganistan harekâtını başlatması ile birlikte Avrupa'nın dışında aktif bir taarruz ve savunma gücü olarak görev almıştır.²³ Afganistan'ın kuzeyini, batısını ve güneyini kontrol etmeyi hedefleyen NATO komutasındaki “*Uluslar arası Güvenlik Yardım Gücü*” (İSAF)'nin göreve başlaması, yeni stratejinin uygulama ayağının ilkinin oluşturmuş ve 2003 yılından itibaren aktif görev icra etmeye başlamıştır.²⁴ Bu tarihten itibaren de İSAF'ın görev alanı ve faaliyet çeşitliliği aşamalar halinde artış göstermiş ve özellikle 2006 yılından itibaren ABD'nin Afganistan coğrafyasında inisiyatifinin azalmasına bağlı olarak İSAF, çeşitli derecelerde saldırılara maruz kalmaya başlamıştır. Türkiye'de değişen konjoktüre göre İSAF yapılanması içinde kendisine yer bulmuş ve bu görevin başlamasından bu yana sürekli olarak Afgan halkına fayda sağlayacak şekilde çalışmıştır.²⁵

2003 yılında Irak'ın işgali sonrasında ABD'nin etkisi ve baskısıyla NATO, Orta Doğu'da yeni bir görev alanı bulmuştur. Her ne kadar bu görevin eğitim misyonu adı altında Irak ulusal kuvvetlerinin teşkili ve eğitimi olsa da bu görev NATO'yu Irak'ta ABD karşıtı muhalif unsurların ve terör örgütlerinin hedef kitlesi haline

²⁰ “Operasyona Yunanistan, İtalya, Türkiye ve İspanya direkt olarak destek vermiş, Danimarka, Almanya ve Norveç yardımcı olmuşlardır.” http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_7932.htm. 5 Ocak 2012.

²¹ http://translate.google.com.tr/translate?hl=tr&langpair=en%7Ctr&u=http://www.manw.nato.int/page_operation_ocean_shield.aspx. 5 Ocak 2012.

²² <http://www.isaf.nato.int/mission.html>. 4 Ocak 2012.

²³ “BM isteği doğrultusunda teşkil edilen NATO İSAF gücü Kabil'de merkezî kuruluşa geçmiş ve bütün Afganistan'da görevlendirilmiştir.” <http://www.isaf.nato.int/history.html>. 4 Ocak 2012.

²⁴ “Afganistan'ın kuzeyinde yer alan Mezar-ı Şerif, Meymana, Feyzabad, Banghlan, Batıda, Chaghcharan, in Qala-e-Naw, güneyde, Kundi, Kandabar bölgelerinde görevlere devam edilmektedir.” <http://www.isaf.nato.int/history.html>. 4 Ocak 2012.

²⁵ <http://afghanistan.ihh.org.tr/uluslararası/isaf/isaf.html>. 4 Ocak 2012.

getirmiştir. NATO'nun bir diğer faaliyet alanı Afrika olmuştur. Başta Somali, Darfur ve Sudan olmak üzere, sivil halklara karşı yürütülen katliamlardan insani yardımlara kadar geniş bir yelpazede BM sorumluluğunda katliam, açlık ve hastalıkla mücadele görevlerini NATO icra etmiştir.²⁶ AMİSON olarak isimlendirilen bu operasyon görevleri 2003 yılı itibari ile çeşitli gecikmelerle başlamış ve 2007 yılı sonlarına kadar sürmüştür.²⁷

NATO'nun uluslar arası alanda son operasyonu 2011 yılı ortalarına doğru Orta Doğu'da başlayan ve Arap Baharı olarak isimlendirilen halk hareketinin Libya bölümünde Lider Kaddafi'nin ayaklanan Libyalılara karşı yürüttüğü ölümcül saldırılara karşı başlatılmıştır. Kaddafi'nin çok sayıda sivil insanın ölümüne neden olan askeri faaliyetlerin durdurulması kapsamında BM'nin 1970 ve 1973 sayılı kararları ile Libya'ya denizden ve karadan ambargo yapılması ve Kaddafi güçlerine bağlı ağır silahların ve hava kabiliyetinin yok edilmesi görevleri “*Unified Protector*” operasyon görev adı ile NATO'ya verilmiştir.²⁸ Bu çerçevede NATO güçleri, Kaddafi rejiminin yıkılmasında rol oynayan muhaliflere yardım edilmesi ve sivil halkın katliama uğramasının engellenmesi amacıyla Mart 2011'den itibaren görev yapmaya başlamıştır.²⁹

Bu son görev ile NATO Soğuk Savaş sonrasında üstlendiği yeni misyon gereği Avrupa, Asya, Orta Doğu ve Afrika'da meydana gelen olaylara ABD desteğinde müdahale etme fırsatı bulmuş ve teorik kavramsal çerçevesini, meydana gelen/gelebilecek risk ortamlarına kalıcı barışa hizmet edecek yardımcı yapmak olarak çizdiği stratejisini uygulama alanına indirmiştir. Bununla beraber dört kıtaya yayılmış NATO faaliyetleri üye devletlere de ileri seviyede tehdit ve mali yük getirmiş ve bu nedenle NATO, görevleri üye devletler ve diğer devletler tarafından hem görevler hem de elde edilen sonuçlar bakımından tartışılmaya başlanmıştır.

Konferanslar Zinciri İle NATO'nun Yeni Açılımları

Soğuk Savaşın sona ermesiyle NATO üye, karar mekanizmaları ve bölgesel müdahale alanlarında önemli bir genişleme ve algı değişimi sürecine girmiştir. Bu değişime başlangıç teşkil eden toplantı, 1990 yılındaki Washington NATO toplantısıdır. Toplantının sonuç bildirgesinde yer alan ittifakın yeni strateji kavramı ile NATO, demokrasiler için tehlike oluşturan yönetimlerin faaliyetlerin önlenmesi, sivil halkların zarar görmesinin engellenmesi ve risk yönetimleri görevlerini kendisine öncelikli misyon edinmiştir.³⁰ Böylece, yeni stratejik kavramın öne çıkardığı misyon çerçevesinde sorumluluk alanı Avrupa'dan Avrupa-Atlantik alanına genişleyerek, Balkanlar, Orta Doğu, Akdeniz ve Asya'nın güney, güneydoğu bölgelerinde çeşitli alanlarda görevler icra edilmiştir.³¹

²⁶http://www.africaunion.org/root/au/auc/departments/psc/amisom/AMISOM_CONOPS.htm. 4 Ocak 2012.

²⁷http://www.africaunion.org/root/au/auc/departments/psc/amisom/AMISOM_Background.htm. 4 Ocak 2012.

²⁸ http://www.arcc.nato.int/Unified_Protector.aspx. 4 Ocak 2012.

²⁹ http://www.nato.int/cps/en/SID-872ABE23-EBC48005/natolive/news_71773.htm. 4 Ocak 2012.

³⁰ Kader Özlem, “Avrupa’da Güvenlik Politikalarının Oluşum Süreci ve NATO-AB ve Türkiye İlişkileri Açısından İncelenmesi?”, <http://www.turksam.org.tr/yazdir699.html>, 4 Ocak 2012, s.11.

³¹Enver Bozkurt, “NATO’nun Geleceği”,

<http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/7tjmXLMLqy0CBZ1PINjzMUmX0oMcYB.pdf>. 4 Ocak 2012.

Bu gelişmelere öncülük eden toplantıların içinde en önemlilerinden birisi de 2004 yılında Türkiye’de yapılan İstanbul Konferansı olmuştur. NATO’nun genişleme sürecine dâhil olan yedi Doğu Avrupa ülkesinin ilk defa katıldığı toplantıda özellikle ABD’nin Orta Doğu’daki faaliyetlerine destek araması ve NATO’yu Irak üzerinden Orta Doğu coğrafyasında göreve ikna etmeye çalışması gibi konular ön plana çıkmıştır.³²

Bu açıdan bakıldığında İstanbul zirvesi, NATO üyelerinin farklı bölgelere operasyon yapmaya sıcak bakmaması, ABD’nin Orta Doğu’daki faaliyetlerde tek başına sorumluluk almayarak bu sorumluluğu Batı dünyasına yamak istemesi, Orta Doğu’daki gelişmelerin NATO gücünün kullanılarak ABD’ye fayda sağlayacak şekilde yürütüleceği gibi fikir ayrılıkları ve eleştirel bir yapıda sürmüştür. Fakat bütün bu olumsuzluklara rağmen sonuçta, Afganistan’da konuşlandırılan NATO birimlerinin görev ve faaliyet alanlarının genişletilmesine, Akdeniz, Aden Körfezi görevlerinin devam ettirilmesine ve Orta Doğu’da NATO güçlerinin eğitim ve yapılanma gibi ikinci öncelikli görevler almasında hem fikir olunmuştur.

Genişleme alanları kapsamında bir diğer önemli toplantı 2008 yılında yapılan Bükreş zirvesidir. Toplantıda Makedonya, Kıbrıs, Ukrayna ve Gürcistan’ın NATO’ya dâhil edilmesi konuları gündeme gelmiştir. Fakat Yunanistan’ın Makedonya üyeliğine karşı çıkışı, Türkiye’nin Kıbrıs konusunda hassasiyet yaratması nedeniyle bu düşünceler sonuç metnine yansımamıştır. Bununla beraber, bu zirvenin en önemli gündemini Ukrayna ve Gürcistan oluşturmuştur. Her iki devletin RF için hayati öneme haiz olması, NATO’nun Gürcistan vasıtasıyla ileride Güney Kafkasya’ya girme ihtimalinin ortaya çıkması, yakın gelecekte Kafkaslarda RF ile NATO/AB arasında bir güç mücadelesinin yaşanabileceğinin ilk işaretini vermiştir.

2006 yılının sonbaharında yapılan Riga zirvesi, NATO’nun 1990 yılı sonrasında üstlendiği misyonun kararlılığı açısından önem taşımaktadır. “21. yüzyılın güvenlik sorunlarını karşılamak, nüfusu ve ortak değerleri savunmak ve problem sahalarına çözümler üretmek” ifadesinde vurgulanan stratejik konsept sorumlulukları bir kez daha ifade edilmiştir.³³ Bu çerçevede iki konu öncelikli olarak görüşülmüştür. Bunlardan ilki, NATO kuvvet yapısının küçük birimlerden teşkil edilerek hem hantal yapıdan kurtarılması, hem de aynı anda birden fazla görevlerin yerine getirilme çevikliğine haiz olunmasıdır.³⁴ İkincisi, NATO ittifakına tehdit olabilecek unsurlardır. Yani istikrarsız ülkeler, uzun menzilli konvansiyonel silahlar, bölgesel çatışmaların artış göstermesi gibi tehditler ve bu tehditlerin NATO üyelerine olası etkileri üzerinde durulmuştur.

³² İlhan Uzgel, “İstanbul NATO Zirvesi”, Ankara Üniversitesi *Siyasal Bilgiler Dergisi*, Cilt. 59, Sayı. 3, Ankara, 2004, s. 255.

³³ “Riga’da bir “siyasi angajmanlar sepeti” olacaktır. Bu sepet genişleme, ortaklıklarımız, ve bir eğitim girişimini içermektedir. NATO’nun genişleme politikası, özellikle Orta ve Doğu Avrupa’da, istikrar ve güvenliğin yayılmasına büyük ölçüde yardımcı olmuştur. Riga’da açık kapı politikamıza devam etme ve İttifak’ı daha da genişletme isteğimizi olan taahhüdümüzü vurgulamak istiyoruz. Yeni katılım davetiyeleri çıkarılacağını sanmıyorum; ancak, müttefiklerimiz halen üyelik beklentisi içinde olan üç ülkeyi, Arnavutluk, Hırvatistan ve eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti’ni, üyelik şartlarını yerine getirmek için yürüttükleri çabalarına devam etmeleri için teşvik edeceğiz. Büyük bir olasılıkla müttefikler Gürcistan ve Ukrayna’nın İttifak’a katılma yönündeki isteklerine de eğileceklerdir.”, Jaap De Hoop Scheffer, “Riga Zirvesi Üzerine Düşünceler”, <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue4/turkish/art1.html>. 4 Ocak 2012.

³⁴ Esat Arslan, “NATO Küreselleşirken Barış Hayal mi?”, *2023 Dergisi*, Sayı. 68, 2006, s. 17.

2009-2011 yıllarında meydana gelen gelişmeler, NATO'nun da stratejik algılamasını değiştirmesine neden olmuştur. Özellikle, bütün dünyada ABD'nin Irak'ta ve Afganistan'da batağa saplandığı düşüncesini uyandıran gelişmeler, NATO'nun en önemli destek gücü olan ABD'nin Irak'tan çekilme planları yapması, Afganistan'da harekâtın daha yumuşak bir zemine çekilmesi gibi gelişmeler, Batı'nın başarısız olduğu görüşünü güçlendirmiş ve önceki konseptin gözden geçirilerek günümüzde değişen asimetrik tehdit parametrelerine göre yeniden düzenlenmesi gerektiği ifade edilmiştir.³⁵ Bu tür gelişmeler üzerine 1995 yılından bu yana icra edilen NATO görevlerinin zaman içinde NATO üyelerine yönelik tehdit oluşturduğu görüşü ortaya atılmış ve bu çerçevede 2010 Lizbon zirvesinde NATO'nun geleceğine yön verecek olan “2010 Stratejik Konsept” açıklanmıştır.³⁶

Bu konseptte, tehditler, alınacak tedbirler ve sonuçlar başlıkları altında kısaca göz atmakta fayda vardır. Konseptte göre 1990 sonrasında siyasi, askeri ve insani alanlarda yapılan operasyonlar, tehditlerin bertaraf edilmesinde istenilen başarıya ulaşamamıştır. Terörizmim yaşam alanları, terörizme destek veren ülkeler, kitle imha silahlarına destek veren NATO karşıtı devletler, yıkıcı silahların hesaplanamayan hedeflere sahip olması, 30'dan fazla ülkenin balistik füze sistemleri potansiyelinde olması önemlidir.³⁷

Bu tehdit unsurlarının 2011'den itibaren hedeflerinin NATO üyesi ülkeler olduğu şeklindeki değerlendirme ise daha önem kazanmaktadır. Bu nedenle de bu husus NATO tarafından öncelikli tehdit algılamasına yerleştirilmiştir. Bu tehditlere karşı alınacak önemli tedbirlerin başında NATO ülkelerinin kitle imha silahlarından korunması gelmektedir.³⁸ Bu koruma sisteminin üç yönlü olması gerekmektedir. Bunlardan ilki, bir bütün olarak NATO sınırlarının korunmasının füze kalkanı sistemi ile yapılandırılarak devletlerin vatandaşlarının, ekonomik sistemlerinin ve yaşam alanlarının korunmasıdır. İkincisi ise, karşı füze sistemlerinin mobil hale getirilerek NATO operasyonlarında görev yapan birliklerin korunmasıdır. Üçüncüsü ise kitle imha silahlarının engellenmesi konusunda en üst seviyede koruma sistemi geliştirilerek bu silahların etkisini yok ederek değerlerini kaybettirmektir.

2010 Stratejik Konseptinin yayınlanmasına ve yeni bir yapılanma alanında çalışılmasına neden olan olaylar zinciri NATO operasyonları ve bu operasyonların başlangıç tarihi olan 1995 yılıdır. Bu çerçevede başlangıçta Balkanlarda etnik milliyetçilik çatışmalarında sivil halkın korunması maksatlı başlatılan askeri faaliyetler, daha sonra ABD'nin süper güç yaklaşımına uygun olarak enerji kaynaklarının kontrolü,

³⁵ NATO-2020, <http://www.nato.int/strategic-concept/expertsreport.pdf>, 4 Ocak 2012.

³⁶ Emine Akçadağ, “NATO'nun 2010 Stratejik Konsepti Üzerine Uzmanlar Raporu”, http://www.bilgesam.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1923:natonun-2010-stratejik-konsepti-uzmanlar-grubunun-raporu&catid=181:analizler-guvenlik, 4 Ocak 2012.

³⁷ “Dünyada tahmin edilebilir ölçüde 30.000 nükleer bombanın aktif ve kullanılabilir olduğu, devletler kapsamında Çin, Fransa, Hindistan, İsrail, Pakistan, RF, İngiltere, ABD olarak sekiz devletin nükleer kapasitesinin olduğu, Kuzey Kore'de gizli bulunduğu, en az 12 ülkenin de uranyum zenginleştirme kapasitesine ulaştığı ve özellikle Pakistan'da 30-50 civarında nükleer bomba olduğu tahmin edilmektedir.”; İvo Marinov, “The Anticipated Role Of Armed Forces combating, WMD Terrorism”, Ed. Osman Aytaç, Mustafa Kibaroglu, *NATO Science For Peace And Security Series*, Vol. 56, IOS Pres, Ankara, 2008, s. 99.

³⁸Sait Yılmaz, “Füze Kalkanı Projesi ve Türkiye”, *2023 Dergisi*, Kasım 2010, Sayı. 115, s. 12.

bu kaynakların ve enerji akış yollarının güvenliği ve terörizm ile mücadeleye dönmüştür.³⁹

Bu değişim Orta Doğu ve Orta Asya'yı içine alan geniş bir coğrafyada meydana gelmiş ve yeni hedeflere yönelim başta RF ile Çin'i oldukça rahatsız etmiştir. Dolayısıyla Avrasya Kıtasında Batı'yı temsil eden NATO, RF, Çin önderliğinde Şanghay İşbirliği Örgütü ve Taşkent Güvenlik İttifakı ile başta ABD olmak üzere bütün Batıyı kendisine düşman olarak gören El Kaide, Taliban ve bunlara bağlı diğer terör organizasyonları arasında üç taraflı bir mücadele ortamı oluşmuştur.

2008 yılı sonrasında ortaya çıkan yeni konjonktür NATO ülkelerini hem terör hem de NATO karşıtı devletlerin kitle imha silahları tehdidinde maruz bırakmıştır. Bu tehditlerin ortaya çıkması da NATO'nun kendi üyelerince ve topluluk dışı üyeler tarafından eleştirilmesine ve icra edilen operasyonların barış ortamı yaratmak yerine daha fazla kaosa sebep olduğu, Batı çıkarlarına hizmet ettiği ve ABD'ye öncelikli çıkarlar sağladığı yönünde düşünceler oluşturmuştur.

NATO Operasyonlarında Madalyonun Diğer Yüzü

Her ne kadar NATO yetkilileri tarafından icra edilen operasyonlarının ana hedefinin problem sahalalarının çözülmesine yardımcı olunması şeklinde ifade edilse ve bu alanda operasyonların başarılı olduğu yönünde beyanlar verilse de bir de madalyonun diğer yüzü vardır. Dolayısıyla bu alanda NATO'ya önemli seviyelerde eleştiriler getirilmektedir. Bu da madalyonun diğer yüzünü oluşturmaktadır.

Yugoslav topraklarında Sırp tarafından başlatılan ve özellikle Müslüman Boşnakların yok edilmesini hedefleyen etnik çatışmalar 1992 yılında başlamasına rağmen NATO, olaylara üç yıl seyirci kaldıktan sonra ancak 1995 yılında müdahale etmeye başlamıştır. Bunun sonucunda da 1996 yılına gelindiğinde binlerce ölen, kaçırılan ve yok edilen insanın yanında bir milyonun üzerinde mülteci durumuna düşmüş insan yerlerini terk etmek zorunda kalmıştır.

Bu seviyede insan ölümüne ve yerlerinden edilmesine sebep olan gecikme, NATO ülkelerinin birbiri ile anlaşamaması ve birbirleri ile uyumsuz hareket etmesinden kaynaklanmıştır. İngiltere, Fransa ve Almanya arasında NATO'nun karar alma mekanizmalarını durduran uyumsuzluk, bu dönemde NATO'nun açık kapılar politikasına rağmen aktif olarak görev yapmasını engellemiştir. Özellikle 1993 yılında yapılması gereken operasyonlar, İngiltere ve Fransa tarafından kendi askerlerinin çok büyük riske gireceği endişesi ile iki yıl ertelenmiş ve iki yıllık gecikme sonucunda olayların boyutu bölgesel çatışma seviyesinden etnik temizlik noktasına gelmiştir.

Benzer gelişmeler Kosova olaylarında da yaşanmıştır. Hava harekâtının büyüklüğü ve ardından kara harekâtına geçilmesi gibi konularda NATO üyeleri arasında görüş birliği oluşamamış ve Kosova'da da etnik temizliğe çıkan olaylar baş

³⁹ "2001 yılı sonrasında ABD'nin Afganistan'a ve Irak'a başlattığı harekât, içine NATO birimlerini alarak genişlemiştir. Bu hareketlenme Afganistan'dan Afrika'ya kadar geniş bir alanda hedefleri Batı olan terör kuşağın harekete geçirmiştir. Bu kapsamda Usame Bin Ladin, Ayman Al-Zavabiri, Lasker Tayyibe gibi terör ağaları Afganistan, Pakistan, Irak, Mısır ve Afrika'da etkili bir NATO karşıtı güç oluşturmuşlardır. Martin Bagley, "The Credibility Of The Nuclear Terrorist Tweet", Ed. Osman Aytac, Mustafa Kibaroglu, NATO Science for Peace And Security Series, Vol. 56, IOS Pres, Ankara, 2008, s. 43.

gösterdiği halde aynı dönemde yapılan Washington zirvesinde konu gündeme alınmamıştır.⁴⁰

2001 yılından sonra NATO, Akdeniz, Afrika, Aden körfezi, Orta Doğu ve Afganistan operasyonları ile 2011 yılında Libya operasyonunu icra ederek uluslar arası müdahale gücüne dönüşmüştür. Fakat özellikle Irak ve Afganistan harekâtlarının esas sorumlusunun ABD olması, başta enerji kaynakları olmak üzere bu toprakların yer altı ve yer üstü kaynaklarının kontrolü ve ele geçirilmesi gibi amaçların ortaya çıkması nedeniyle NATO içten ve dıştan eleştirilmiş ve ABD'nin hizmetinde görev yapan bir unsur görüntüsü vermiştir.

2011 Baharında başlatılan Libya operasyonu içinde önemli eleştiriler getirilmektedir. Bu eleştiriler genel çerçevede, sadece hava gücü kullanılmasının ve kara hareketi düzenlenmemesinin arkasında NATO ülkelerinin sıfır zayıf istemesinin yattığı, bu nedenle de hareketin BM kararına rağmen kısa tutulduğu ve muhaliflerin desteklenmesi ile sınırlandırılmaya çalışıldığı ve başarı seviyesinin düşük olduğu ifade edilmektedir.⁴¹

Özellikle eski rejimlerin yıkılması sonrasında bu bölgelerde istikrar ortamının sağlanamaması sonucunda ABD'nin politika değişikliğine giderek daha ılımlı bir hareket tarzı uygulaması, inisiyatifini kaybettirmiş ve bunun paralelinde NATO birimleri de saygınlık kaybetmeye başlamış ve NATO üyeleri de bu topraklarda süren tehdit unsurlarını kendi topraklarına taşımışlardır.

Dolayısıyla genel anlamda 1995-2011 yılları arasında 16 yıllık NATO operasyonları, başlangıç hedeflerine ulaşma konusunda yetersiz kalmış, 1991 yılında açıklanan yeni strateji konsepti ile öngörülen başarı elde edilememiştir.

Sonuç

NATO, 1990 yılında Soğuk Savaşın sona ermesini takip eden 21 yıllık süreçte, üyeleri, konsepti, görev alanları ve görevleri kapsamında büyük bir değişim ivmesi yakalamıştır. NATO'nun yeni konsepti çerçevesinde yürüttüğü operasyonların verimlilik derecesi, 1990, 2001 ve 2006 yıllarındaki uluslar arası siyasi atmosfer ile yakından ilgisi vardır. Çünkü bu tarihler küçük kırılma noktalarına işaret etmektedir.

1990 yılında SSCB'nin dağılmasıyla dünya çift kutuplu nükleer tehdidin etkisinden kurtulmuştur. Fakat bu tehdidin yeri, kontrolsüz nükleer ve konvansiyonel silahlar, etnik çatışmalar, bölgesel kriz ortamları, asimetrik boyutlu terörizm ile dolmuştur. Bu yeni bir siyasi atmosferdir ve NATO'da bu siyasi atmosferin gereği oluşturduğu strateji konseptine göre yeni misyonunu ortaya koymuştur.

Bu çerçevede NATO'nun yeni misyonunu deneme alanı Balkanlar olmuştur. Fakat Balkan operasyonlarında dikkati çeken en önemli husus, karar alma mekanizmalarının işlevlerinde yaşanan gecikmelerdir. Dolayısıyla büyük zaman kaybı yaşanmış, bu bölgede daha fazla suçsuz insan zarar görmüştür.

2001 yılı bir milattır. Orta Doğu'dan Afganistan'a kadar geniş coğrafyada ABD inisiyatifi ele alarak tek başına hareket etmiş, NATO başlangıçta deniz ve hava

⁴⁰ “Kosova'da öldürme ve göç gibi istenilmeyen olayların önüne geçilemediği gibi, NATO ne çatışma sonrasında oluşturulan barış koruma kuvvetleri (KFOR-Kosovo Force) üzerinde tek söz sahibi olabilmiş, ne de Kosova'da bağımsızlık için referandum yaptırabilmiştir”, Doğan, a.g.m., s. 87.

⁴¹ Philippe Leymarie, “L'OTAN Celebre Le Succés Libyen”, <http://blog.mondediplo.net/2011-11-01-L-OTAN-celebre-le-succes-libyen>, 6 Ocak 2012.

gücü ile destek vermiştir. 2001 yılından sonra yapılan NATO zirvelerinde bir dizi önemli kararlar verilmiştir. Bunlar genel kapsamda NATO'nun genişlemesi, NATO kuvvetlerinin daha küçük ve hareketli hale getirilerek aynı anda birden fazla görev yapabilecek yapıya haiz kılınması ve dünyanın değişik bölgelerinde operasyonlar yapılabilmesine yöneliktir. Bu kapsamda da Orta Doğu ve Afganistan'da NATO güçleri ABD ile birlikte inisiyatif almaya başlamıştır. Bu görevler esnasında iki alanda eleştirel konu ön plana çıkmıştır. Bunlardan ilki, büyük coğrafyalarda NATO birimlerinin küçük teşkiller halinde kullanılması, NATO'nun caydırıcılık özelliğini zedelediği yönündedir. Bu birimler kendi başlarına yeterli ve etkili olamamış ve daha çok ABD inisiyatifinde hareket etmek zorunda kalmıştır. İkincisi ise, bu bölgelerde görev yapmak NATO üyeleri için kendilerinin de özellikle asimetrik boyutlu terör örgütlerinin hedefi haline geldiği düşüncesini güçlendirmiştir.

2006 yılı ABD'nin Irak ve Afganistan'da istenilen başarının elde edilememesinin hüsrandır. ABD, çıkış yolları aramış ve bu durum ABD'nin üstünlüğünü kaybettiği anlamına gelirken, ABD ile eş güdümlü görev yapan NATO üyeleri için de endişe kaynağına dönüşmüştür. Bu endişelerin doruk noktası da 2010 Lizbon zirvesinde "Konsept-2010" olmuştur. 2001 yılından sonra başlatılan operasyonlara tepkiler, NATO karşıtı ülkelerden gelirken, bu ülkelerin sahip olduğu uzun menzilli kitle imha silahları ve nükleer silahlar ile uluslar arası boyutlu terör örgütlerinin hedeflerinin NATO üyelerinin toprakları olduğu, tehdidin NATO üyelerine taşındığı ortaya konulmuş ve bu yönde tedbirler aranmaya başlanılmıştır. Bu gelişmelerden, karar mekanizmaları, NATO güçlerinin kullanım şekilleri ve NATO operasyonları çerçevelerinde sonuçlar çıkarmak gerekmektedir.

NATO üyelerinin ortak kararına bağlı olarak operasyon icra edilmesi süreci her dönemde yavaşlattığı yaşanan tecrübelerden çıkarılmıştır. NATO'nun önde gelen İngiltere, Almanya ve Fransa gibi ülkeleri kendi aralarında anlaşmazlıklara düştükleri dönemlerde NATO hareketsiz kalmaktadır. Gecikmeler hem icra edilecek operasyonu zora sokmakta, hem daha fazla zarara sebep olmakta ve hem de, kalıcı barışın oluşmasını engellemektedir.

Günümüzde 28 ülke yakın gelecekte 30/32 üyeli bir organizasyona dönüşebilecek olan NATO başlı başına önemli bir dünya gücüdür. Fakat ortay konulan konsept gereği küçük ve modüler kullanım NATO'yu caydırıcılıktan ve çatışma engelleyicilikten çıkarmaktadır. Bu kullanım NATO'yu çatışma önlemekten ziyade yabancı topraklarda kendini korumaya çalışan bir askeri birim haline getirmektedir. İcra edilen operasyonlar kapsamında ise, esas uygulayıcı gücün ABD olması nedeniyle NATO güçleri barışı sağlamaktan ziyade ABD harekâtlarına yardım eden güçler görünümüne sahiptir. Bu durum da NATO'nun inandırıcılığını ortadan kaldırmaktadır.

Bu nedenle, karar mekanizmasının üye devletlerin kontrolünden alınması, üye devletlerin belirleyeceği ve NATO misyonuna inanan devletler üstü bir karar mekanizmasının teşkili NATO'nun karar alma sürecini hızlandıracaktır. Bunun en etkili örneği AB politikalarına yön veren Avrupa Komisyonudur. Buna paralel olarak günümüzde de sorgulandığı gibi, NATO'nun görevlerini küçük unsurlar ile yapması yerine herhangi bir çatışma alanında ihtiyaç duyulan gücün iki hatta üç misli ile görevlerin yapılması gerekmektedir. Böyle bir gücün kullanılması sonucunda

NATO'nun etkili ve caydırıcı bir güç olduğu ortaya çıkacak ve operasyonların süreleri daha da kısılacak ve verimlilik artacaktır.

Kaynakça

- Akçadağ, Emine, “NATO’nun 2010 Stratejik Konsepti Üzerine Uzmanlar Raporu”, http://www.bilgesam.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1923:natonun-2010-stratejik-konsepti-uzerine-uzmanlar-grubunun-raporu&catid=181:analizler-guvenlik. 4 Ocak 2012.
- Akipek, Ömer İlhan, “NATO Kuvvetleri Sözleşmesine Göre Vazife Kavramı ve Tatbikatı”, Ankara Üniversitesi *Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt. 24, Sayı. 1, 1967.
- Arslan, Esat, “NATO Küreselleşirken Barış Hayal mi?”, *2023 Dergisi*, Sayı. 68, 2006.
- Ataöv, Türkkaya, “Marshall Planından NATO’nun Kuruluşuna Kadar Soğuk Harp”, Ankara Üniversitesi *Siyasal Bilgiler Dergisi*, Cilt. 23, Sayı. 3, 1968.
- Aybet, Gülnur, NATO’s Developing Role In Collective Security, *Journale Of International Affairs*, Marc-May 1999, Vol. 4, Nu. 1, Ankara.
- _____ “NATO’s New Missions”, *Journale Of International Affairs*, March-May 1999, Vol. 4, Nu. 1.
- Bagley, Martin, “The Credibility Of The Nuclear Terrorist Tweet”, Ed. Osman Aytaç, Mustafa Kibaroğlu, NATO Science for Peace And Security Series, Vol. 56, IOS Pres, Ankara, 2008.
- Bozkurt, Enver, “NATO’nun Geleceği”, <http://www.usak.org.tr/dosyalar/dergi/7tjmXLMlqy0CBZ1PINjzMUmX0oMcYB.pdf> f. 4 Ocak 2012.
- Doğan, Nejat, NATO’nun Örgütsel Değişimi, 1949-1999: Kuzey Atlantik İttifakından Avrupa-Atlantik Güvenlik Örgütüne, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt. 60, Sayı. 3, Ankara, 2005.
- George, Bruce, “NATO, OSCE, And Regional Security Issues In Central Asia And The Caucasus”, *Journale Of International Affairs*, December 1997-February 1998, Vol. 4, Nu. 1.
- Leymarie, Philippe, “L’OTAN Celebre Le Succés Libyen”, <http://blog.mondediplo.net/2011-11-01-L-OTAN-celebre-le-succes-libyen>, 6 2012.
- _____ “Ou’est Passé L’Europe De la Defence”, <http://blog.mondediplo.net/2009-06-06-Ou-est-passee-l-Europe-de-la-defense>. 6 Ocak 2012.
- Marinov, İvo, “The Anticipated Role Of Armed Forces combating, WMD Terrorism”, Ed. Osman Aytaç, Mustafa Kibaroğlu, NATO Science For Peace And Security Series, Vol. 56, IOS Pres, Ankara, 2008.
- Özlem, Kader, “Avrupa’da Güvenlik Politikalarının Oluşum Süreci ve NATO-AB ve Türkiye İlişkileri açısından İncelenmesi?”, [:/www.turksam.org.tr/yazdir699.html](http://www.turksam.org.tr/yazdir699.html). 4 Ocak 2012.
- Solana, Javier, “NATO In The Twenty-First Century”, *Journale Of International Affairs*, March-May 1999, Vol. 4, Nu. 1.
- Scheffer, Jaap De Hoop, “Riga Zirvesi Üzerine Düşünceler”, <http://www.nato.int/docu/review/2006/issue4/turkish/art1.html>. 4 Ocak 2012.
- Sur, Melda, “Paris Şartı’nda İnsan Hakları”, Ankara Üniversitesi *Siyasal Bilgiler Dergisi*, Cilt. 47, Sayı. 3, 1991.
- Tucker, Jonathan B., The Proliferation Of Chemical And Biological Weapons: Past, Present And Future, “Defence Against Weapons Of Mass Destruction Terrorism”, Ed. Osman Aytaç, Mustafa Kibaroğlu, NATO Science for Peace And Security Series, Vol. 56, IOS Pres, 2008, Ankara.
- Uzgel, İlhan, “İstanbul NATO Zirvesi”, Ankara Üniversitesi *Siyasal Bilgiler Dergisi*, Cilt. 59, Sayı. 3, Ankara, 2004.
- Yapıcı, Utku, *Küresel Süreçte Türk dış politikasının Yeni Açılımları, Orta Asya ve Kafkasya*, IQ Yayınları, İstanbul, 2004.
- Yılmaz, Sait, “Füze Kalkanı Projesi ve Türkiye”, *2023 Dergisi*, Kasım 2010, Sayı. 115.
- NATO-2020, <http://www.nato.int/strategic-concept/expertsreport.pdf>. 4 Ocak 2012.

- <http://busam.bahcesehir.edu.tr/rapordosya/NATO.pdf>, s. 29, 04. Ocak. 2012.
- <http://www.nato.int/kfor/docu/docs/pdf/mta.pdf>, 5 Ocak 2012.
- http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm, 5. Ocak 2012.
- http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_7932.htm, 5 Ocak 2012.
- http://translate.google.com.tr/translate?hl=tr&langpair=en%7Ctr&u=http://www.manw.nato.int/page_operation_ocean_shield.aspx, 5 Ocak 2012.
- <http://www.isaf.nato.int/mission.html>, 4. Ocak 2012.
- <http://www.isaf.nato.int/history.html>, 4 Ocak 2012.
- <http://www.isaf.nato.int/history.html>, 4 Ocak 2012.
- <http://afghanistan.ihh.org.tr/uluslararasi/isaf/isaf.html>, 4 Ocak 2012.
- http://www.africaunion.org/root/au/auc/departments/psc/amisom/AMISOM_CONOPS.htm, 4 Ocak 2012.
- http://www.africaunion.org/root/au/auc/departments/psc/amisom/AMISOM_Background.htm, 4 Ocak 2012.
- http://www.rrc.nato.int/Unified_Protector.aspx, 4 Ocak 2012.
- http://www.nato.int/cps/en/SID-872ABE23-EBC48005/natolive/news_71773.htm, 4 Ocak 2012.
- <http://www.monde-diplomatique.fr/mav/120/A/46991>, 7 Ocak 2012.